

DOMSTOLEN - BÅDE FRIAT OCH FÄLLT

Vid granskningsnämndens senaste möte var sammanlagt sju SVT-ärenden uppe till behandling. Tre av dessa gällde opartiskhet och saklighet i tre olika avsnitt av dokumentärserien Domstolen – friad eller fälld? Två program friades helt, men ett fälldes för bristande opartiskhet. Övriga fyra ärenden handlade om Uppdrag granskning, inslag om ett förbud – Rapport, inslag om kolgruvor i östra Ukraina – Plus, inslag om en dusch och Aktuellt, inslag om politik. Samtliga gällde opartiskhet och saklighet och samtliga friades.

DOMSTOLEN FÄLLEDES FÖR STÄLLNINGSTAGANDE I RÄTTSFALL

FÄLLT: *Domstolen – friad eller fälld*, SVT1, 2015-09-22, kl. 21:00, inslag om ett rättsfall; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 15/02619.

I programserien Domstolen skildrades verkliga rättsfall. I vinjetten till varje avsnitt sades: *”Är den svenska rättvisan verkligen rättvis? Kan man lita på att det är sanningen som kommer fram i våra domstolar, det är vad den här programserien handlar om.”* I det aktuella avsnittet fortsatte speakerrösten *”Är ett kryss på en burk tillräckligt för att bli dömd för narkotikabrott?”*

Inslaget skildrade ett rättsfall där en man (A) var misstänkt för ringa narkotikabrott efter att ha lämnat ett urinprov vid en poliskontroll. I rätten hävdade A att han var oskyldig och att urinprovet måste ha blivit sammanblandat med någon annans prov. Det framkom att urinprovet hade lämnats utomhus i minusgrader och både A och hans advokat var kritiska till hur provtagningen hade gått till. Bland annat hävdade A att polismannen inte säkerställt att A:s personnummer verkligen hamnade på rätt provburk eftersom burken först enbart hade märkts med ett kryss.

När det i slutet av inslaget framkom att A fälldes av tingsrätten och rättens ordförande i en intervju förklarade att den tagit ställning till om det fanns en förväxlingsrisk och ändå valt att fälla den tilltalade, sade SVT:s speakerröst: *”Ja, det räckte tydligen med ett kryss som markering på ett urinprov för att fälla [A] för brottet. Polisens beskrivning av hur det gick till när provet togs omhand räckte uppenbarligen för att rätten skulle tro på att urinprovet med spår av kat verkligen kom från [A], trots att det ändå fanns en viss risk för förväxling.”*

I inslaget fanns det med en kort sekvens där den polisman som tagit urinprovet vittnade i rätten. Samme polis (B) anmälde inslaget och ansåg att det gav en ensidig bild av händelseförloppet eftersom flera av de omständigheter kring provtagningen som han redogjort för i vittnesförhören inte fanns med i inslaget.

Granskningsnämnden började med att konstatera att det framgick av vinjetten till programmet att det skulle handla om frågan om det går att lita på att det är sanningen som kommer fram i våra domstolar. Det sades vidare att SVT nu fått en unik möjlighet att visa hur den svenska rättvisan fungerar innanför dörrarna i rättssalen. Nämnden menade därför att det är ” av vikt att en sådan redogörelse för ett konkret ärende i domstol ges en saklig och objektiv framställning.”

I det här fallet ansåg nämnden att det i inslaget gavs en otillräcklig bild av rättsfallet eftersom flera vittnesuppgifter från polismannen utelämnades. Nämnden ansåg också att speakerrösten gjorde flera värderande uttalanden till fördel för den åtalade mannen och det kunde uppfattas som ett ifrågasättande av den fällande domen. Sammantaget fann nämnden att framställningen av rättsfallet utgjorde ett ställningstagande från SVT:s sida i fråga om mannens skuld. Inslaget stred därför mot kravet på opartiskhet. Som så ofta i liknande fall ansåg också nämnden att eventuella brister i saklighet fick tillskrivas den påtalade partiskheten. En ledamot av nämnden hade en skiljaktig mening och ansåg inte att speakerns formuleringar var sådana att de kunde uppfattas som ett ifrågasättande av den fällande domen. Alla ledamöter stod dock bakom beslutet att fälla inslaget.

TVÅ ANDRA PRÖVADE INSLAG I DOMSTOLEN FRIADES VID SAMMA MÖTE

FRIAT: Domstolen – friad eller fälld, SVT1, 2015-09-08, kl. 21:00, inslag om olaga diskriminering; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 15/02531.

Det aktuella inslaget handlade om A som hade polisanmält en butiksanställd, B, för olaga diskriminering sedan han hade avvisat henne, hennes dotter och en väninna från butiken han arbetade i. B uppgav att han gjorde det eftersom han kände igen A från att tidigare ha snattat i butiken. Kvinnorna ansåg att han hade avvisat dem på grund av deras klädsel. De var alla traditionellt klädda som finska romer med stora kjolar. En åklagare valde att väcka åtal för olaga diskriminering och inslaget skildrade rättsprocessen där B fälldes för olaga diskriminering.

En anmälare ansåg att det borde ha framgått att A:s väninna inte kunde medverka vid den aktuella rättegången eftersom hon satt häktad i Göteborg för en rad grova brott som hon senare dömdes för. Anmälaren anser att detta borde ha kommenterats i inslaget i stället för att "utmåla B som tungt kriminell".

SVT förklarade i sitt yttrande att det gjorts en redaktionell bedömning att skälet till att väninnan inte medverkade personligen inte hade någon relevans för det aktuella rättsfallet. Mot bakgrund av vad som framkom i SVT:s yttrande kunde inte nämnden finna att det anmälaren tog upp medförde att inslaget stred mot kraven på opartiskhet och saklighet.

FRIAT: Domstolen – friad eller fälld, SVT1, 2015-09-01, kl. 21:00, program om egenmäktigt förfarande; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr. 15/02312.

Hela programmet handlade om en rättegång mot en man, NN, som stod åtalad för egenmäktigt förfarande för att ha haft sin husbåt förtöjd på samma ställe under en längre tid. En privatperson hade anmält detta till Stockholms stad som ansåg att NN inte hade rätt att förtöja vid en betongkonstruktion. I inslaget skildrades hur NN själv drev sitt mål enbart med hjälp av en god vän. Det framgick att NN blev fälld av tingsrätten för egenmäktigt förfarande, men att målet senare togs upp av hovrätten, där han beviljades en offentlig försvarare och slutligen blev frikänd.

En anmälare ansåg att programmet bara belyst en sida av saken. Anmälaren hade själv gått förbi den aktuella husbåten varje dag till och från jobbet under cirka ett års tid och det var enligt anmälaren

odiskutabelt att husbåten legat på samma plats. Det framkom inte heller i programmet att husbåten legat infrusen i över fyra månader.

SVT skrev bland annat i sitt yttrande att det framgått i programmet att åtalet för egenmäktigt förfarande gällde en tid på fyra månader och påpekade att anmälaren inte hade varit i kontakt med SVT innan programmet sändes. Anmälarens iakttagelser fanns inte med vare sig i åtalet eller i de rättsliga förhandlingarna. Därför ansåg inte SVT att dessa enskilda iakttagelser var relevanta i bedömningen av programmets opartiskhet och saklighet. Nämnden gick helt på SVT:s linje och friade programmet.

UG:s BESKRIVNING AV MYNDIGHETSBESLUT VAR SAKLIGT OCH OPARTISKT

FRIAT: Uppdrag granskning, SVT1, 2015-08-26, inslag om ett mosförbud; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr: 15/02842.

Inslaget var ett avsnitt av den återkommande serien *Kommungranskarna* där reportern besökte en korvkiosk i Knivsta, där ägaren var inblandad i en infekterad strid med kommunen. Det hela hade sin grund i ett förbud för tillverkning och försäljning av potatismos. Kioskägaren ansåg att förbudet kommit till på felaktiga grunder och som stöd för detta visade han en mängd dokument, bland överklaganden till Länsstyrelsen. I en intervju med det före detta kommunalrådet i kommunen, sa reportern bland annat följande: *Men faktum är att ni fick fel i tre stycken beslut från länsstyrelsen. Så är det. Det återvisades till kommunen, eller hur?*

Inslaget hade anmälts av det före detta kommunalrådet i Knivsta kommun. Denne ansåg att reportaget gav en felaktig bild av händelserna. I inslaget användes uttryck som "ett felaktigt myndighetsbeslut", men enligt anmälaren går det inte att hitta något enskilt beslut som kan ligga till grund för detta uttryck. Enligt denne hade länsstyrelsen inte i något beslut kritiserat kommunen för beslutet om mosförbud.

SVT anförde att underlaget till påståendet om "felaktigt myndighetsbeslut" fanns i att Länsstyrelsen upphävt kommunens beslut om förbud för mostillverkning. Detta förklarades i inslaget. Det framgick även tydligt av reportaget att före detta kommunalrådet inte ville kännas vid den kritik som kommit från länsstyrelsen avseende kommunens hantering av ärendet. Behandlingen av ämnet blev därför inte på något sätt ensidig. Den medverkade fick även före sändning ta del av samtliga citat, ord för ord, i sitt sammanhang, för att ges möjlighet att rätta till eventuella missförstånd.

Granskningsnämnden konstaterade att reportaget var en kritisk granskning av en kommuns hantering av ett ärende som rörde en enskild näringsidkare i den aktuella kommunen. Mot bakgrund av den granskningsskyldighet som åvilar programföretaget, kunde nämnden inte finna att den kritiska infallsvinkeln i sig stred mot kravet på opartiskhet. Nämnden, som beaktade att reporterns förenklade beskrivningar av enskilda beslut av länsstyrelsen fick anses syfta till göra beslutsgången i ärendet begriplig, kunde heller inte finna att det som anmälaren anförde medförde att inslaget strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

GRANSKNING AV MARKNADSFÖRING FRIAD

FRIAT/FÄLLT: PLUS, SVT1, 2015-09-07, inslag om en dusch; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr: 15/03917.

Det aktuella inslaget var en del av konsumentprogrammet Plus och ingick i deras återkommande granskning av påståenden i marknadsföring. I det aktuella avsnittet granskades den s.k. Mirakelduschen - ett duschmunstycke som skruvas fast på duschslangen och används som ett vanligt duschhandtag. Vattnet i munstycket rinner genom kulor av germanium och turmalin i syfte att förändra vattnets egenskaper.

I marknadsföringen påstod tillverkaren att 98 procent av klor, kalk, salter och tungmetaller renas från vattnet samt att pH-värdet förändras och blir mer basiskt. Budskapet var att användaren kan "duscha sig frisk" från psoriasis.

I inslaget intervjuades fyra personer; ordföranden i psoriasisförbundet, en överläkare, en hudläkare som används i marknadsföringen samt ägaren av företaget Best Balance som tillverkar Mirakelduschen. Plus-redaktionen lät också två oberoende laboratorier undersöka vattnet före och efter det runnit igenom Mirakelduschen och redogjorde för analysresultaten som var i princip oförändrade.

Anmälaren (ägare/tillverkare) invände mot uttalanden som gjordes i programmet om att duschen skulle ha uppgivits kunna bota psoriasis, vilket han hävdar att företaget aldrig påstått. Anmälaren var också kritisk mot att redaktionen inte publicerade det underlag han tillhandahållit som han menar styrker påståendet om duschens effekt.

Inget av dessa dokument innehöll någon form av test, rapport eller opartisk fakta som Plus-redaktionen ansåg höll för publicering utan var en samling subjektiva omdömen av kunder samt annonstexter. Några saknade dessutom relevans för påståendet.

SVT anförde att de oberoende tester av duschmunstycket som Plus-redaktionen lät göra visade inte på någon avgörande skillnad i vattnets egenskaper och överensstämde inte med den utlovade förändringen i annonstexten.

Inte heller den hudläkare som företaget hänvisade till i sina annonser ville ställa sig bakom formuleringarna i marknadsföringen. Det enda hon höll med om i inslagets telefonintervju var att det fanns nöjda patienter.

Granskningsnämnden konstaterade i sitt beslut att inslaget var en granskning av ett företags marknadsföring av en produkt. I inslaget ifrågasattes särskilt formuleringar i marknadsföringen som sa att personer kan bli fria från psoriasis genom att använda duschmunstycket. Nämnden, som beaktade att anmälaren i inslaget gavs utrymme att redogöra för sin och företags syn på duschmunstyckets effekt och hur produkten marknadsförts, kan inte finna att vad anmälaren fört fram medförde att inslaget stred mot kraven på opartiskhet och saklighet.

REPORTERNS FORMULERINGAR SAKLIGA OCH OPARTISKA

FRIAT: Rapport, SVT1, 2015-10-29, kl. 19.30, inslag om kolgruvor i östra Ukraina; fråga om opartiskhet och saklighet. Dnr: 15/02955

Inslaget handlade om kolgruvor i Donetsk i östra Ukraina. I inslaget besökte en reporter en av gruvorna och intervjuade flera som arbetade där. Reportern intervjuade en förman på gruvan och bland annat sades följande.

(Reporter) – Trots att gruvan nu ligger i låtsaslandet folkrepubliken Donetsk så finns kunderna i det Ukraina som stöds av väst. (Förman) – [textad översättning] Vi levererar kolet till samma kunder som förut. (Reporter) – Kolet är östra Ukrainas stolthet och gruvarbetarna är centrala i separatisterna propaganda. Och också jag känner stor respekt när jag möter dom och vi ska ned i gruvan.

Anmälaren ansåg att reportern med eget ordval tog ställning i en kontroversiell fråga. Anmälaren var kritisk till uttalandena ”trots att gruvan nu ligger i låtsaslandet folkrepubliken Donetsk så finns kunderna i det Ukraina som stöds av väst” och ”kolet är östra Ukrainas stolthet och gruvarbetarna är centrala i separatisternas propaganda”.

SVT ansåg att inslaget överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anförde i huvudsak följande.

Angående det av anmälaren kritiserade formuleringarna så var det inte reporterns egna värderingar.

Folkrepubliken Donetsk är inte ett av omvärlden (till exempel EU) erkänt land. Området DNR (den ryska förkortningen för folkrepubliken Donetsk) stöds av Ryssland men är inte heller av Ryssland ett erkänt land, det vill säga det kan i dagligt tal betecknas som ett ”låtsasland”.

I Nationalencyklopedin (NE) går att läsa följande om Donetsk: ”Donetsk, beläget vid floden Kalmius är centrum för koldistriktet Donbass, och staden präglas av stenkolsbrytning och stålverk”.

För en utrikesreporter/korrespondent är en viktig uppgift att på plats betrakta och beskriva, undersöka och analysera och med sin specialistkunskap skapa sammanhang för en svensk publik. Reportern var i det här fallet på plats i Donetsk och överallt i staden fanns affischer med gruvarbetare där de framställdes som områdets ekonomiska ryggrad. Det var alltså en iakttagelse och inte en personlig värdering som låg bakom formuleringen om gruvarbetarna som centrala i separatisternas propaganda.

Att använda ordet separatister speglade inte heller en egen värdering utan var i linje med exempelvis Utrikesdepartementets (UD) ordval i sin rese-rekommendation för Ukraina.

I beslutet skrev granskningsnämnden att mot bakgrund av vad SVT anfört i sitt yttrande anser granskningsnämnden att reporterns uttalande inte medför att inslaget strider mot kravet på opartiskhet.

KOMMENTAR OM SD:s NAZISTISKA RÖTTER FRIAD

FRIAT: *Aktuellt*, SVT2, 2015-08-20, inslag om politik; fråga om saklighet och opartiskhet. Dnr. 15/03210.

Inslaget handlade om att Sverigedemokraterna (SD) fick ökat stöd i opinions-undersökningar, i detta fall en mätning från Yougov, och ett förslag från LO om att socialdemokraterna och moderaterna borde försöka komma överens om migrationspolitiken med anledning av detta.

Den politiska kommentatorn beskrev några skillnader mellan Yougoves mätmetoder och andra opinionsinstitut och sade bl. a: "...Men att den här mätningen trots allt får så stor uppmärksamhet beror nog delvis på att det för många är en svindlande tanke att ett parti med rötter i nynazismen skulle vara Sveriges största parti..."

En anmälare ansåg att inslaget var okritiskt till förslaget om samarbete mellan moderaterna och socialdemokraterna och att SVT framstod som uppmuntrande till ett sådant samarbete.

En anmälare ansåg att det var felaktigt och kränkande att SD kopplades samman med nazism att och att ha sådana rötter. Vidare att SD inte längre kunde förknippas med nazistiska åsikter och att uppgiften borde ha fått bemötas.

I SVT:s yttrande framhölls bl. a. att formuleringen "rötter i" hänvisade till att SD vuxit fram ur rasistiska och nazistiska organisationer; Sverigepartiet, som bestod av högerpopulister och nationalsocialister och Bevara Sverige Svenskt, BSS, vit makt-rörelsen och personer ur skinnskallekulturen. Vidare att partiet inledningsvis delvis leddes av personer med nazistisk bakgrund eller övertygelse t.ex. Gustaf Ekström, som stred för Hitler i SS Waffen. Vissa av dessa personer tog avstånd från sin bakgrund och vissa gjorde inte det. Partiet som grundades 1988 införde uniformsförbud vid demonstrationer först 1996 i samband med att partiet fick en ny ledning.

SVT påpekade att det finns ett stort utrymme enligt nämndens praxis att även kommentera partier utifrån en kritisk infallsvinkel utan att dessa måste bemöta kritiken och att detta särskilt bör gälla om det handlar om uppgifter utifrån historiska fakta. Inte heller historiska fakta om andra politiska partiers, mer eller mindre ofördelaktiga, rötter har bedömts utgöra sådan kritik som måste bemötas. Till yttrandet bifogades ett flertal källor till sakuppgifterna.

Granskningsnämnden konstaterade att SD beskrevs som ett parti med rötter i nynazismen av den politiska kommentatorn. Nämnden bedömde dock att det mot bakgrund av SVT:s yttrande framgår att SVT visat grund för beskrivningen.

Nämnden konstaterade vidare att förslaget om ett samarbete mellan socialdemokraterna och moderaterna som togs upp i inslaget kom från LO och att kommentatorns uttalanden i samband med detta inte gick utöver vad som kan accepteras inom ramen för SVT:s gransknings- och kommentarsskyldighet. Inslaget strider därför inte heller i denna del mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Informationsbrev från SVT Programetik, Sveriges Television, 105 10 Stockholm

E-post: programetik@svt.se, Tel: 08-784 56 78

Om du fått detta infobrev står du även på e-postlistan för nästa.

Nya SVT-prenumeranter kan anmäla sig till programetik@svt.se!